

УДК 378.937

Марія Гоголь-Саврій

ПІДСУМКИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-МАЙБУТНІХ КЛАСНИХ КЕРІВНИКІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІ ШКОЛИ УКРАЇНИ

Сучасний стан підготовки вчителів-класних керівників до організації гендерного виховання як за кордоном, так і в нашій країні перебуває в стані пошуку, експерименту, а підготовка майбутніх класних керівників до впровадження гендерного підходу у загальноосвітні школи України, взагалі, знаходиться поза увагою науковців, хоча необхідність гендерного виховання та підготовки педагогічних кадрів для вирішення даної проблеми визнана в переважній більшості розвинених країн світу.

Активізації наукової думки та діяльності, спрямованих на гендерні перетворення у системі професійної підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів, сприяють проведені наукові дослідження з проблем: упровадження принципів гендерної рівності й демократії у сферу освітнього простору сучасної вищої школи (В. Агеев, Л. Бут, Т. Говорун, та ін.); інтеграції гендерного підходу в систему вищої професійної і педагогічної освіти (С. Вихор, І. Іванова, І. Мунтян, О. Цокур та інші); гендерної освіти та гендерного виховання (С. Вихор, О. Каменська, В. Кравець та інші). Необхідність розробки моделі підготовки майбутніх класних керівників до впровадження гендерного підходу в загальноосвітні школи України, як обов'язкового елемента загально професійної підготовки педагогічних кадрів, визначає актуальність дослідження.

Мета статті – теоретико-практичний аналіз ефективності використання розробленої нами моделі підготовки майбутніх класних керівників до впровадження гендерного підходу у загальноосвітні школи України.

Модель підготовки студентів до організації гендерного виховання школярів охоплює чотири взаємопов'язані компоненти, виділення яких зумовлено необхідністю підвищення рівня підготовленості майбутніх вчителів-класних керівників до впровадження гендерного підходу та реалізації гендерного виховання у ЗОШ:

- цільовий – включає в себе цілі та завдання, критерії та показники готовності до організації гендерного виховання школярів;
- змістовний – теоретична, психологічна, методична підготовка, організація практичної та дослідницької діяльності, в основі яких лежить інтегративний підхід; домінантою змісту підготовки є етичний компонент, що враховує культуру людських взаємин;
- організаційний – передбачає використання традиційних і нетрадиційних форм, активних методів навчання студентів у навчальній, самостійній, практичній діяльності у педагогічному

- університеті; організаційно-педагогічні умови підготовки;
- результативний – вивчення ефективності підготовки студентів до гендерного виховання школярів.

Модель підготовки студентів-майбутніх класних керівників до гендерного виховання школярів повинна передбачати реалізацію наступних положень: формування у студентів інтересу до професійно-творчої діяльності, зокрема з гендерного виховання в ЗОШ; ознайомлення майбутніх класних керівників з особливостями роботи у цьому напрямі; зміст підготовки визначається особливостями гендерної соціалізації та гендерного виховання школярів, корегується і доповнюється з урахуванням новітніх педагогічних досліджень. Підготовка до організації гендерного виховання може здійснюватися через психолого-педагогічний, медико-біологічний, загальнокультурний блоки та методики навчання, а також спецкурси, які піднімають гендерну проблематику.

Критеріями оцінки рівня підготовленості майбутніх вчителів-класних керівників до організації гендерного виховання школярів є:

- когнітивний (наявність системи знань про специфіку організації роботи з гендерного виховання школярів у ЗОШ);
- мотиваційно-цільовий (наявність у студентів професійної спрямованості на роботу із гендерного виховання);
- емоційно-вольовий (педагогічний такт, сумлінність, диференційований підхід з урахуванням статі та віку дитини, повага до кожної особистості);
- діяльнісний (вміння організувати роботу із гендерного виховання в умовах ЗОШ).

Процес підготовки майбутніх класних керівників до впровадження гендерного підходу та організації гендерного виховання школярів повинен починатися з першого курсу навчання і припускати поступове ускладнення і розширення досліджуваного матеріалу за принципом «від загального до конкретного». Ефективність підготовки істотно підвищується, якщо в її основі є міждисциплінарний підхід.

На основі розробленої нами моделі складена програма підготовки майбутніх класних керівників до впровадження гендерного підходу в загальноосвітні школи України, яка реалізована в рамках дослідно-експериментальної роботи Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка.

Мета – перевірка основних положень моделі та гіпотези дослідження. Дослідно-експериментальна робота відбувалась у три етапи: аналітичний, експериментальний і завершальний.

На першому – аналітичному етапі вирішувалися такі завдання:

- визначення критеріїв і показників підготовленості майбутніх вчителів-класних керівників до впровадження гендерного підходу у ЗОШ;

– визначення рівня підготовленості студентів у цьому напрямі.

Для реалізації першого завдання проведено опитування класних керівників ЗОШ Бучацького району (чисельністю 405 класних керівників). На основі проведеної експертної оцінки визначено основні критерії і показники підготовленості студентів до вищезазначеної діяльності. Визначена залежність показників встановлених критеріїв підготовленості та перевірена їх кореляційна залежність за допомогою коефіцієнта взаємної спряженості Пірсона [1]. Якщо коефіцієнт кореляції більше або дорівнює 0, але менше 0,3 – зв'язок слабкий; більше або дорівнює 0,3, але менше 0,5 – зв'язок помірний; більше або дорівнює 0,5, але менше 0,7 – зв'язок значний; більше або дорівнює 0,7 – зв'язок сильний. Таким чином, при коефіцієнті кореляції більшому або рівному 0,5 слід говорити про наявність досить серйозних взаємозв'язків двох параметрів.

За результатами експертної оцінки у класних керівників ЗОШ значного зв'язку між критеріями не виявлено. Між когнітивним і діяльнісним, мотиваційно-цільовим і діяльнісним – зв'язок помірний (коефіцієнт кореляції дорівнює 0,4 і 0,31), між когнітивним і мотиваційно-цільовим, когнітивним і емоційно-вольовим, емоційно-вольовим і мотиваційно-цільовим – зв'язок слабкий (коефіцієнти кореляції 0,13; 0,01; 0,28), емоційно-вольовим та діяльнісним критеріями – зв'язок помірний, але зворотній (коефіцієнт кореляції – 0,3). Це говорить про те, що з ростом одного показника інший пропорційно зменшується.

Такі результати могли бути отримані з кількох причин:

- респонденти не усвідомлюють важливості диференційованого, з урахуванням статі, підходу у вихованні школярів (хоча відзначають, що знання про специфіку організації роботи з гендерного виховання школярів допоможуть цілеспрямовано вести роботу у цьому напрямі);
- респонденти не мають необхідних мотивів та потреб ефективно вирішувати поставлені перед ними завдання;
- проблема гендерного виховання школярів нова чи маловідома для них.

Для достовірності обраних критеріїв, до експертної оцінки залучено студентів університету. Аналіз результатів підтвердив доцільність виділених показників. Виявилось, що майбутні класні керівники дотримуються іншої точки зору щодо взаємозв'язку цих критеріїв. На їх думку, значний взаємозв'язок існує між когнітивним, мотиваційним і діяльнісним критеріями, між усіма іншими – зв'язок помірний. Такі результати зумовлені наступними причинами:

- навчаючись в педагогічному університеті, студенти бачать значимість даної проблеми;
- вважають, що знання особливостей виховання школярів з урахуванням статі допоможуть практично вирішити цю проблему

в умовах ЗОШ;

- ймовірно, що чим молодший вчитель-класний керівник, тим легше зацікавити його даною проблемою, тим у нього більше прагнень до практичного вирішення питання гендерного виховання школярів.

Вирішення другого завдання передбачало проведення аналізу рівня підготовленості студентів педагогічного університету до впровадження гендерного підходу у ЗОШ. На підставі визначених критеріїв і показників розроблена методика діагностики готовності майбутніх вчителів-класних керівників до роботи у цьому напрямі. Це лист питальник, що включає в себе 48 питань-тверджень. Студентам 2, 3, 4 курсів факультету іноземних мов та фізико-математичного факультету Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, у кількості 96 осіб пропонувався поруч з твердженнями поставити оцінку за наступною шкалою: «повністю згодні» – 3, «швидше згодні, ніж не згодні» – 2, «швидше не згодні, ніж згодні» – 1, «не згодні» – 0. Отримані наступні результати: середні бали за чотирма критеріями підготовленості: когнітивний – 1,20; діяльнісний – 1,53; емоційно-вольовий – 2,44; мотиваційно-цільовий – 2,55 (при максимальному – 3). Ці результати свідчать про те, що за наявності у студентів потреб, бажань і особистісних якостей, необхідних майбутньому класному керівнику для успішної організації гендерного виховання школярів, рівень сформованості у них професійних знань і умінь для даного виду діяльності явно недостатній.

Другий етап – експериментальний. На цьому етапі перевірялася розроблена модель підготовки студентів до організації гендерного виховання школярів. Як зазначалось вище, підготовку студентів-майбутніх класних керівників до організації гендерного виховання школярів доцільно починати з першого курсу навчання в університеті. На цьому етапі роботи передбачався розвиток професійного інтересу до педагогічної діяльності та, перш за все, формування первинних знань, умінь, аналізу та самоаналізу організації різних видів діяльності зі школярами різного віку та статі. Під час вивчення «Введення до педагогічної професії» студентів познайомили з особливостями педагогічної професії, з тими якостями особистості вчителя-класного керівника, які необхідні для ефективної роботи з школярами. Обговорюючи вимоги до особистості вчителя, звернено увагу на те, що об'єктами педагогічної діяльності є не просто діти, а хлопчики та дівчатка. Отже, на першому курсі у студентів через навчально-пізнавальну діяльність розвивається інтерес до педагогічної діяльності, формуються уявлення про диференційований, з урахуванням статі, підхід до виховання школярів у ЗОШ.

На другому курсі навчання через загальноосвітній блок і предмети психолого-педагогічного циклу студенти продовжили знайомство, з гендерним підходом, зокрема з проблемою гендерного виховання шко-

лярів, основними поняттями, термінами, метою та завданнями гендерного виховання, розглядали різні підходи до вирішення цієї проблеми.

Наприкінці третього курсу студенти проходили літню педагогічну практику в літніх оздоровчих центрах і таборах, де відпочивають діти різного віку та статі. Метою даної практики є формування практичних умінь і навичок при організації різних видів виховної діяльності. Студенти мали можливість через побутову діяльність, організацію етичних, спортивних, трудових заходів формувати риси мужності й жіночності, культуру взаємовідносин між статями. Під час педагогічної практики, стикаючись з дитячими проблемами, конфліктами, практиканти намагались педагогічно обґрунтовано вирішувати їх, надавати кваліфіковану допомогу у випадках відхилень від статевих норм поведінки.

82 % студентів, з якими була організована попередня робота з гендерного просвітництва, перед проходженням педагогічної практики, зазначили про доцільність такої підготовки, 13 % – відчували невпевненість у своїх знаннях і уміннях, 5 % – вважали себе компетентними без усякої попередньої підготовки.

Студенти контрольної групи, які не проходили спеціальної підготовки з гендерного виховання школярів, після проходження педагогічної практики, відзначили: 63 % – брак знань організації роботи класного керівника з гендерного виховання школярів; 81 % студентів висловили бажання попередньо ознайомитися з особливостями організації роботи класного керівника у цьому напрямі.

Під час активної педагогічної практики на четвертому курсі студенти реалізовували у ЗОШ розроблені ними програми з гендерного виховання школярів: проводили консультації для батьків, індивідуальні бесіди з дітьми, оформили батьківські куточки, ряд студентів провели відкриті заняття для класних керівників ЗОШ.

Класні керівники, аналізуючи роботу практикантів, відзначали, що багато студентів у своїй роботі намагались диференційовано, з урахуванням статі, підходити до виховання дітей, звертали увагу на культуру взаємовідносин між статями. Студенти-майбутні класні керівники змогли надати реальну допомогу в гендерному вихованні школярів та відчули значимість і необхідність впровадження гендерного підходу в ЗОШ України. Результати опитування практикантів є цьому підтвердженням: 41 % повністю задоволені своєю роботою з гендерного виховання в період педагогічної практики, 52 % – в основному, 7 % – не зовсім задоволені (з об'єктивних причин).

Третій етап дослідно-експериментальної роботи – заключний. Він передбачає вирішення наступних завдань: дати оцінку моделі підготовки і визначити ефективність педагогічних засобів підготовки студентів-майбутніх класних керівників до впровадження гендерного підходу в ЗОШ та реалізації ефективного гендерного виховання школярів.

Для вирішення першого завдання необхідно було виявити ступінь підготовленості майбутніх педагогів-класних керівників до організації гендерного виховання школярів та порівняти отримані показники з початковим рівнем.

Для оцінки ефективності розробленої нами моделі підготовки використовувалися як безпосередні показники (результати опитування, спостережень, бесід, анкетування студентів), так і опосередковані, якими є відгуки класних керівників після проходження студентами педагогічної практики, методистів ЗОШ, батьків. Для вивчення рівня підготовленості студентів використано спеціально розроблені методики, які містили питання і твердження, що стосуються основних форм підготовки, їх ефективності та доцільності.

Результати опитування показали динаміку мотивації участі майбутніх педагогів-класних керівників в організації гендерного виховання школярів. Так, до початку реалізації програми 58 % студентів мали особистісні мотиви і тільки 36 % – професійні, наприкінці підготовки – 61 % – професійні, 37 % – особистісні. До професійних мотивів належать: можливість допомогти в гендерному розвитку школярів різного віку, усвідомлення значущості вирішення проблеми гендерного виховання та гендерного підходу в цілому, можливість надати допомогу батькам у гендерному вихованні дітей. До експерименту свою готовність до цієї діяльності виявили 31 % студентів-випускників, були не готові до такої роботи – 69 %. В кінці експерименту підготовленими до роботи вважають себе 75,9 % , швидше не готовими – 22,2 %, не готовими – 1,9 % студентів.

Процес підготовки майбутніх класних керівників до виховання школярів в рамках гендерного підходу на всіх етапах має відбуватися з урахуванням наступних умов:

- розвиток професійної мотивації студентів до організації гендерного виховання школярів;
- інтеграція всіх видів підготовки студентів: предметів загальнокультурного блоку, психолого-педагогічного циклу, педагогічної практики, спецкурсу «Гендерне виховання школярів», науково-дослідницької діяльності;
- взаємодія всіх учасників педагогічного процесу;
- встановлення взаємозв'язків між вищими педагогічними закладами освіти та загальноосвітніми школами;
- урахування новітніх досягнень у науці і практиці та досвіду вітчизняних та зарубіжних науковців при підготовці педагогічних кадрів.
- різностороння допомога держави як вищим педагогічним закладам освіти, так і середнім загальноосвітнім закладам для оптимізації процесу впровадження гендерного підходу у ЗОШ України.

Стає зрозуміло, що підготовка майбутніх класних керівників до впровадження гендерного підходу у загальноосвітні школи України знаходиться на своїй початковій фазі й потребує подальшого вдосконалення. У перспективі, необхідно вдосконалювати та доповнювати цю модель підготовки та інтегрувати її у практику діяльності інших вищих педагогічних закладів освіти України, в тому числі педагогічних училищ та інститутів післядипломної освіти.

Інтегрувати гендерний підхід в освітньо-виховне середовище навчальних закладів означає спроектувати й реалізувати практично всі елементи нової гуманістично зорієнтованої технології організації методичної роботи педагогічних кадрів, метою якої є формування професійно важливих якостей особистості вчителів-класних керівників як нового покоління кадрів сфери освітніх послуг, здатних успішно виконувати завдання гендерної соціалізації та виховання підростаючого покоління учнів, формувати нову особистість, що комфортно й адекватно вписується в концепцію демократичного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коэффициент корреляции Пирсона [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cito-web.yspu.org/link1/metod/met125/node35.html>.
2. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навч. посібник / В. П. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2003. – 416 с.
3. Мунтян І. С. Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. С. Мунтян. – Одеса, 2004. – 21 с.